

QARDAŞLIQ və fədakarlıq İRSİNƏ HÖRMƏT

Qardaş Türkiyə bu il böyük tarixi mərhələni, Cümhuriyyətin yaranmasının 101-ci ildönümünü qeyd edir. 1923-cü ildə Mustafa Kamal Atatürk və onun əqidə yoldaşları tərəfindən qurulan Türkiyə Cümhuriyyəti azadlıq və suverenlik uğrunda göstərilən fədakarlığın və azmkar mübarizənin nəticəsi olaraq dünya siyasətində öz mövqeyini qurmuş və məğrur şəkildə inkişafını davam etdirir. Bu tarixi yol yalnız qardaş Türkiyə üçün deyil, Azərbaycan üçün də qürur mənbəyidir. Çünki Türkiyə və Azərbaycan xalqları tarix boyu bir-birinə həm dayaq, həm də ilham mənbəyi olmuş, "Bir millət, iki dövlət" şüarı ilə daim bir-birinə dəstək göstərmişlər.

tarixi hadisə Azərbaycan və Türkiyə arasında dərin və sarsılmaz qardaşlıq bağlarının təməlini qoydu. Bakının Qurtuluş Günü kimi xatırlanan bu dövr hər iki ölkənin müstəqillik uğrunda çiyin-çiyinə verdiyi mübarizənin simvolu olaraq tarixdə qalır. 1920-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyini itirməsi ilə bu münasibətlər müvəqqəti olaraq kəsildi. Lakin 1991-ci ildə Azərbaycanın Sovet İttifaqının dağılmasından sonra müstəqilliyini yenidən bərpa etməsi ilə Türkiyə yenə də

əməkdaşlığının strateji əhəmiyyətini bir daha göstərdi.

Türkiyə və Azərbaycan arasında siyasi əlaqələr də güclüdür. Hər iki ölkə müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda bir-birini dəstəkləyir. Məsələn, Azərbaycanın sədrliyi ilə keçirilən Qoşulmama Hərəkatı görüşlərində Türkiyənin dəstəyi regiondakı digər dövlətlərə də təsirini göstərir. Bununla yanaşı, beynəlxalq arenada həm Türkiyə, həm də Azərbaycan bir-birinin suverenliyini qorumaq üçün müxtəlif səviyyələrdə dəstək göstərirlər.

Hazırda Türkiyə və Azərbaycan arasındakı əməkdaşlıq yalnız hərbi sahədə deyil, iqtisadi və regional inkişafa töhfə verəcək strateji layihələrlə də öz dəstəyini göstərir. Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə iki ölkə arasında birbaşa quru yolunun bərpa edilməsi həm ikitərəfli, həm də regional iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək. Bu

layihə yalnız iki ölkə arasında ticarət və nəqliyyat imkanlarını artırmaqla qalmır, eyni zamanda regionda sabitlik və rifahı təmin edəcək böyük bir addım hesab olunur.

Enerji layihələri: İki ölkənin birgə həyata keçirdiyi ən böyük layihələrdən biri Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) neft kəməri olmuşdur. 2006-cı ildə istifadəyə verilən BTC Azərbaycanın Xəzər dənizi bölgəsindən çıxarılan neftin Türkiyə vasitəsilə Qərbi bazarlarına çatdırılmasını təmin edir. BTC-nin ardınca Bakı-Tbilisi-Ərzurum (BTE) qaz kəməri və TANAP (Trans-Anadolu Təbii Qaz Boru Kəməri) layihələri də gerçəkləşdirildi. **Nəqliyyat və logistika:** İki ölkə arasında mühüm nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılması da əlaqələrin gücləndirilməsinə təkan vermişdir. Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu layihəsi Azərbaycanın Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizinin mərkəzi halına gəlməsi üçün mühüm bir addım olmuşdur. Bu yol vasitəsilə Çindən Avropaya qədər uzanan böyük bir nəqliyyat marşrutu qurulmuş, iki dövlətin regionda logistika mərkəzi kimi rolu daha da güclənmişdir.

Türkiyə xüsusilə texnologiya və müdafiə sahəsində əhəmiyyətli uğurlar əldə etmişdir. TB2 dronları ilə dünya müdafiə sənayesində bir inqilab yaradan Türkiyə artıq öz yerli istehsalı olan pilotsuz uçur aparatları (PUA) və digər hərbi texnologiyaları ilə global səviyyədə tanınır. Bayraktar TB2 dronları dünyanın bir çox ölkəsi tərəfindən satın alınmış və onlar döyüş şəraitində effektivliyi ilə seçilmişdir. Bu texnologiya, həmçinin bir çox müasir ölkələrin dron bazasında Türkiyəni əsas oyunçulardan birinə çevirmişdir. Türkiyənin müdafiə sənayesi yalnız dronlarla məhdudlaşmır. Yerli olaraq inkişaf etdirilən tanklar, zirehli nəqliyyat vasitələri, raket sistemləri və daha çox müxtəlif hərbi texnologiyalar ölkənin həm daxili, həm də xarici təhlükəsizlik sahəsində müstəqilliyini gücləndirir. Ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığı infrastruktur layihələrinin genişlənməsi ilə birbaşa bağlıdır. Marmaray, İstanbul Hava Limanı, Avrasiya Tuneli və İstanbul kanal layihəsi kimi nəhəng infrastruktur layihələri iqtisadiyyatın güclənməsinə və turizmin inkişafına təkan vermişdir. Xüsusilə nəqliyyat sahəsində həyata keçirilən bu layihələr ölkəni Yaxın Şərqi, Avropa və Asiyani birləşdirən tranzit mərkəzinə çevirmişdir. Bu da Türkiyənin ticarət, turizm və investisiya imkanlarını

genişləndirərək ölkəyə yeni iqtisadi fərsətlər yaratmışdır.

Türkiyədə elm və texnologiyaya artan maraq nəticəsində universitetlərdə və araşdırma institutlarında mühüm layihələr icra olunur. Məsələn, kosmos tədqiqatları sahəsində də fəaliyyət göstərən TÜRKSAT peyk layihələri və digər texnoloji yeniliklər sayəsində ölkənin yüksək texnoloji bacarıqları inkişaf etdirilir. Dövlətin texnologiyaya verdiyi bu diqqət ölkənin təkə regional deyil, global səviyyədə də yenilikçi və rəqabətqabiliyyətli bir mövqeyə sahib olmasına səbəb olmuşdur. Mədəniyyət və təhsil sahəsində də Azərbaycan və Türkiyə arasında güclü əməkdaşlıq mövcuddur. Türk Dünyası ölkələri arasında birlik və həmrəyliyin inkişaf etdirilməsi məqsədilə hər iki ölkə birgə tədbirlər keçirir, festival və yarmarkalar təşkil edir. Hər il minlərlə azərbaycanlı tələbə Türkiyədə təhsil alır ki, bu da iki ölkə arasında insan kapitalının güclənməsinə kömək edir.

Türkiyə və Azərbaycanın strateji tərəfdaşlığı yalnız mövcud layihələrlə deyil, həm də gələcəkdə nəzərdə tutulan digər mühüm layihələrlə də daha da möhkəmlənəcəkdir. Türkiyə və Azərbaycanın birgə həyata keçirdiyi infrastruktur və enerji layihələri regionun inkişafına xidmət edən əsas təməllərdən biridir. Bu birgə layihələr hər iki ölkənin xalqlarının rifahına və iqtisadi inkişafına xidmət edərək Türkiyə və Azərbaycanın regionda güclü bir tərəfdaşlıq qurmasına imkan yaradır. İki ölkə arasında davam edən əməkdaşlıq regional sabitlik və tərəqqiyə töhfə verməklə yanaşı, gələcək nəsillər üçün də möhkəm bir irs yaradacaqdır. Azərbaycan və Türkiyə münasibətləri son onilliklərdə daha da genişlənərək strateji mütəfəqqiyyə çevrilmişdir. Bu əlaqələr xüsusilə enerji, nəqliyyat və hərbi sahələrdə bir sıra mühüm layihələrin həyata keçirilməsinə imkan yaratdı.

Türkiyə Cümhuriyyətinin 101-ci ildönümündə qardaş ölkəmizlə olan dostluq, həmrəylik və fədakarlıq bağlarına hörmətlə yanaşaraq bu tarixi Azərbaycan və Türkiyə xalqları üçün nə qədər qiymətli olduğu bir daha təsdiq edildi. Qəhrəmanlıqla dolu bu yol sadəcə tarixin şərəfli səhifəsi deyil, həm də gələcək nəsillər üçün ilham mənbəyidir.

Yusif ŞƏRİFZADƏ,
"Respublika".

respublikanın müstəqilliyini ilk tanıyan qardaş ölkə oldu. Bu addım Azərbaycanın beynəlxalq arenada tanınması və öz suverenliyini möhkəmləndirməsi yolunda mühüm bir mərhələ oldu. 1992-ci ildə Azərbaycan ilə Türkiyə arasında diplomatik münasibətlər quruldu və iki ölkə arasında ilk səfirliklər açıldı. 1990-cı illərdə Azərbaycan Ermənistanın işğalçılıq siyasəti və Qarabağ müharibəsi ilə üzleşkən Türkiyə Azərbaycanın yanında yer aldı və Ermənistanla sərhədlərini bağlamaqla öz dəstəyini açıq şəkildə nümayiş etdirdi. Bu illər ərzində Türkiyənin Azərbaycanı hərbi və siyasi sahədə dəstəkləməsi xalqımız tərəfindən böyük minnətdarlıqla qarşılandı. Qarabağ məsələsində Türkiyənin prinsipiallığı və Azərbaycanın haqlı mövqeyini dəstəkləməsi iki ölkə arasındakı münasibətlərin daha da dərinləşməsinə səbəb oldu. O cümlədən Türkiyə və Azərbaycan arasındakı qardaşlıq əlaqələri tarixin müxtəlif dövrlərində güclü dəstək nümunələri ilə öz təsdiqini tapmışdır. Xüsusilə, 2020-ci ildə baş verən İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Türkiyənin Azərbaycana verdiyi açıq və birmənalı dəstək iki ölkə arasındakı münasibətlərin yalnız siyasi və iqtisadi tərəfdaşlıqla məhdudlaşmadığını, əsl mənada, qardaşlıq bağları ilə birləşdiyini nümayiş etdirdi. Müharibə dövründə Türkiyənin Azərbaycanın haqlı mübarizəsini həm beynəlxalq səviyyədə, həm də informasiya cəbhəsində dəstəkləməsi qardaşlıq əlaqələrinin yalnız sözlərdə deyil, əməldə də gerçək olduğunu bütün dünyaya göstərdi. Türkiyə rəsmilərinin ardarda səsləndirdiyi bəyanatlar və qardaş ölkənin dəstək mesajları Azərbaycana güclü dayaq oldu.

Müharibə dövründə Türkiyənin Azərbaycana göstərdiyi mənəvi və diplomatik dəstək iki ölkənin strateji tərəfdaşlığının nə qədər güclü olduğunu sübut etdi. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycanın haqq işini müdafiə etməsi, beynəlxalq səviyyədə respublikamızın ərazi bütövlüyü üçün dəstək bəyanatları ilə çıxış etməsi və türk mediasının Azərbaycan haqqında geniş məlumat yayması, ölkəmizin informasiya müharibəsində qələbəsinə gücləndirdi.

Türkiyə Azərbaycanın müasir hərbi texnika və texnologiyaya ilə təchiz edilməsində mühüm rol oynaya-raq müharibə zamanı dövlətimizin öz suverenliyini bərpa etməsinə və ərazi bütövlüyünün təmin etməsinə əhəmiyyətli töhfə verdi. İkinci Qarabağ müharibəsində istifadə olunan yüksək texnologiyalı TB2 dronları və digər müasir hərbi texnologiyalar Azərbaycanın uğurlarında mühüm amillərdən biri oldu. Azərbaycan ordusunun Türkiyə ilə birgə keçirdiyi hərbi təlimlər və qarşılıqlı təcrübə mübadilələri müharibədə qazanılan üstünlükdə əhəmiyyətli təsire malik oldu. Bu, həm də Azərbaycanın müdafiə sahəsində Türkiyə ilə

Türkiyə Cümhuriyyətinin təməli Osmanlı imperiyasının Birinci Dünya müharibəsində məğlubiyyətindən sonra Sevr müqaviləsinin qəbul edilməsinə çalışılması ilə başladı. 1919-cu ildə Mustafa Kamal Atatürk və yoldaşları tərəfindən başlatılan Milli Mübarizə hərəkatı ilə "Misakı Milliye" hədəfləri təsbit edildi və müstəqil bir dövlət qurmaq üçün addımlar atıldı. Atatürkün rəhbərliyi altında aparılan istiqlal savaşı 1923-cü ildə Qurtuluş Savaşı kimi tarixin səhifələrinə həkk olundu və 29 oktyabrda Türkiyə Cümhuriyyəti rəsmi olaraq elan edildi. Bu tarix Türkiyə xalqının öz suverenliyi uğrunda qazandığı mübarizənin və imperiya dövründən müasir dövlət quruluşuna keçidin ən mühüm dönəmi oldu. Cümhuriyyətin elan edilməsi ilə Türkiyə dünyəvi, demokratik və sosial hüquqlara əsaslanan bir dövlət quruluşunu hədəflədi. Bu yeni idarəetmə sistemi ilə Mustafa Kamal Atatürk ölkənin modernləşdirilməsi üçün bir sıra genişmiqyaslı islahatlar həyata keçirdi ki, bunların hər biri dövlətin ayrı-ayrı sahələrini əsaslı şəkildə yenidən formalaşdırdı. **Təhsil və dil sahəsində islahatlar:** Atatürkə görə milli inkişafın əsas şərti savadlı və aydın düşüncəli gənclik yetişdirmək idi. 1928-ci ildə ərəb əlifbasından latın əlifbasına keçid baş verdi, bu da xalqın savad səviyyəsinin yüksəldilməsinə böyük töhfə oldu. Yeni əlifbanın tətbiqi ilə qısa müddətdə Türkiyədə kütləvi savadsızlığın qarşısı alındı və mədəni inkişafın təməli qoyuldu. **Qadın hüquqlarının təsbit edilməsi:** Atatürkün ən böyük nailiyyətlərindən biri də qadınlara hüquqların verilməsi oldu. 1930-cu ildə qadınlar bələdiyyə seçkilərində səsvermə hüququ əldə etdilər və 1934-cü ildə isə milli səviyyədə seçib-seçilmək hüququ qazandılar. Bu islahatlar sayəsində Türkiyə qadınlara səsvermə hüququ verən ilk ölkələr sırasında yer aldı. **Hüquqi və idarəetmə sahəsində dəyişikliklər:** Hüquqi islahatlar dövlət idarəetmə sisteminin müasir standartlara uyğunlaşdırılmasına yönəldi. 1926-cı ildə qəbul edilən Türk Mülki Qanunu, İsveçrə Mülki Qanunu əsasında hazırlanmış və qadın-kəşi hüquqlarının bərabərləşdirilməsini təmin etmişdir. **İqtisadi islahatlar və milli sənaye:** 1923-cü ildə İzmir İqtisadiyyat Konqresi ilə başlayan iqtisadi islahatlar Türkiyəni özünü təmin edən və dayanıqlı bir iqtisadi quruluşa sahib ölkə etdi. Dövlət özəl sektoru təşviq etmək üçün investisiya planları hazırladı və yerli istehsalı inkişaf etdirmək üçün böyük sənaye müəssisələri quruldu. **Dini islahatlar:** Atatürk dünyəvi bir dövlət quruluşu formalaşdırmaq üçün bir çox dini islahatlara da imza atdı. Xilafət ləğv edildi, dini təhsil müəssisələri və mədrəsələr yenidən təşkil edildi. Atatürkün məqsədi insanların inanclarına hörmət edərək cəmiyyətin din və dövlət işlərinin bir-birindən ayrılmasını təmin etmək idi.

Azərbaycan və Türkiyə arasındakı qardaşlıq əlaqələrinin kökləri yüzilliklər öncəyə gedib çıxır. Eyni etnik və mədəni kökləri bölüşən hər iki xalq, dil və din birliyinə əsaslanan yaxınlıqla tarix boyu bir-birinə dayaq olmuşdur. Bu əlaqələr təkə siyasi və iqtisadi müstəvidə deyil, həm də mədəni, sosial və hərbi sahələrdə dərin kök salmışdır. Ünlü "Bir millət, iki dövlət" ifadəsi, Azərbaycan və Türkiyənin əlaqələrinin mənəvi və strateji gücünü simvolizə edən ən gözəl ifadələrdən biridir. Azərbaycan Demokratik Respublikası (ADR) 1918-ci ildə müstəqilliyini elan etdikdə Osmanlı İmperiyası ona hərbi və diplomatik sahədə ilk dəstəyi verən tərəf oldu. ADR-in müstəqilliyini ilk tanıyan dövlət Osmanlı İmperiyası olmuş və Nuru Paşanın rəhbərliyi ilə Qafqaz İslam Ordusu Bakının azad edilməsində Azərbaycan xalqına yardım göstərmişdir. Bu